

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

БАЙЛОВ АНТОН ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.2

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я
ОСОБИ, ВЧИНЕНІ В СТАНІ СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків-2004

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України (м. Харків).

Науковий керівник - доктор юридичних наук, професор

Гуторова Наталія Олександрівна,

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, професор кафедри кримінального права № 2.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор

Навроцький В'ячеслав Олександрович,

Львівський юридичний інститут МВС України, декан факультету № 5;

доктор юридичних наук, доцент

Ярмиш Наталія Миколаївна,

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, професор кафедри кримінального права № 2.

Провідна установа - Інститут держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, відділ кримінально-правових, кримінологічних проблем і судоустрою (м. Київ).

Захист відбудеться 15 січня 2005 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.700.03 Національного університету внутрішніх справ МВС України (61080, м. Харків, пр. 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету внутрішніх справ МВС України (61080, м. Харків, пр. 50-річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий 14 грудня 2004 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

В.Є.Кириченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Згідно зі статтями 3, 27 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Одним з головних завдань кримінального права України є охорона особи, її життя і здоров'я. Певне місце серед злочинів проти життя і здоров'я особи займають посягання, що вчиняються в стані сильного душевного хвилювання. Чинний Кримінальний кодекс України (далі - КК) установлює відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, що вчинені в стані сильного душевного хвилювання: за вбивство (ст. 116 КК) і за заподіяння тяжкого тілесного ушкодження (ст. 123 КК). Їх склади визнаються привілейованими, тому вони відносяться до злочинів з пом'якшуючими обставинами. Підставою пом'якшення відповідальності є віктимна поведінка потерпілого, а також знаходження винного під час учинення цих злочинів у стані сильного душевного хвилювання.

У правовій літературі проблеми кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, розглядалися у роботах Л.А.Андрєєвої, М.К.Аніянца, М.І.Бажанова, В.І.Борисова, С.В.Бородіна, О.В.Бурка, В.К.Грищука, Н.О.Гуторової, М.І.Дубиніної, М.І.Мельника, М.І.Загородникова, Т.В.Кондрашової, М.Й.Коржанського, Ю.М.Крутова, В.М.Куца, М.І.Мельника, В.О.Навроцького, О.С.Никифорова, О.М.Попова, І.П.Портнова, Л.А.Рогачевського, Б.С.Сидорова, В.В.Сташиса, В.І.Ткаченка, С.Д.Шапченка, М.Д.Шаргородського, Н.В.Шепельової, Н.М.Ярмиш, С.С.Яценка та ін.

Але наукові праці з цієї проблеми містять достатньо розбіжностей в теоретичних положеннях і висновках. Аналіз правозастосовчої практики свідчить про помилки, що допускаються при кримінально-правовій оцінці таких суспільно небезпечних діянь. Крім того, вивчення слідчо-прокурорської й судової практики показує, що при кваліфікації злочинів проти життя і здоров'я особи виникають певні труднощі. Потреби практики зумовлюють необхідність подальшого вдосконалення норм кримінального права на підставі всебічного наукового дослідження проблеми кримінальної відповідальності за посягання, вчинені в стані сильного душевного хвилювання.

Ні теорією кримінального права, ні судовою практикою не визначені чіткі критерії розмежування заподіяння шкоди в стані сильного душевного хвилювання і вчинення умисних посягань на життя і здоров'я особи, зокрема з помсти, ревнощів тощо. Не приділяється належної уваги і правовій оцінці провокуючої поведінки потерпілого, яка є підставою виникнення у винного стану сильного душевного хвилювання.

Вищевикладене зумовлює необхідність наукового теоретичного дослідження кримінальної відповідальності за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хви-

лювання, яке сприятиме правильній і чіткій кваліфікації злочинів проти особи, що дасть змогу для більшої індивідуалізації призначеного покарання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дослідження затверджена вченою радою Національного університету внутрішніх справ МВС України 31 березня 2000 р., протокол № 8. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри кримінального права і кримінології Національного університету внутрішніх справ у межах державної Комплексної програми профілактики злочинності на 2001-2005 роки, затвердженої Указом Президента України № 1376 від 25 грудня 2000 р., ґрунтується на п.7 розділу I Тематики пріоритетних напрямків дисертаційних досліджень на період 2002-2005 роки, затвердженої наказом МВС України № 365 від 30 червня 2002 р., і також базується на положеннях п.1.4. розділу I Головних напрямків наукових досліджень Національного університету внутрішніх справ на 2001-2005 роки, схвалених вченою радою Національного університету внутрішніх справ 23 березня 2001 р., протокол № 3.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є проведення комплексного кримінально-правового аналізу проблем кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, і формулювання на підставі цього пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства та практики його застосування.

Мета зумовлює постановку й необхідність вирішення таких завдань: 1) визначити об'єкт посягань на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання; 2) дати аналіз об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК; 3) розглянути обстановку злочинів, вчинених у стані сильного душевного хвилювання; 4) проаналізувати суб'єктивні ознаки складів злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК; 5) з'ясувати поняття „стан сильного душевного хвилювання” й підстави його виникнення; 6) дати характеристику суб'єкта злочинів проти життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання; 7) розглянути тлумачення понять, що містяться в диспозиціях статей 116, 123 КК, вказавши на спірні моменти в інтерпретації їх тексту; 8) сформулювати пропозиції по вдосконаленню кримінального законодавства, яке встановлює відповідальність за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання.

Об'єктом дослідження виступає кримінальна відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи. *Предметом дослідження* є кримінально-правова характеристика умисного вбивства, тяжкого тілесного ушкодження, що вчинені в стані сильного душевного хвилювання, а також чинне кримінальне законодавство України, яке встановлює відповідальність за посягання на життя і здоров'я особи в такому стані, практика його застосування, кримінальне законодавство зарубіжних країн і система наукових поглядів і розробок стосовно цієї проблеми.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження є положення філософії, соціології, кримінології, психології, загальної теорії права. Використані діалектичний, логіко-юридичний, соціологічний методи, а також методи системного аналізу, порівняльного правознавства, історичний. Застосування *діалектичного методу* дозволило розглянути питання кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, через поглиблене вивчення більш загальних категорій кримінального права. *Логіко-юридичний* забезпечив дослідження змісту і структури кримінально-правових норм, передбачених статтями 116, 123 КК, їх відповідності правилам законотворчої техніки. *Метод системного аналізу* використано при конструюванні і структуризації системи злочинів проти життя і здоров'я особи й визначенні місця посягань, учинених у стані сильного душевного хвилювання. *Метод порівняльного правознавства* дав можливість оцінити норми кримінального права інших держав і співвіднести їх з вітчизняними нормами, які передбачають відповідальність за вчинення злочинів проти життя і здоров'я особи. За допомогою *історичного методу* розкрито генезис норми про відповідальність за розглядувані злочини. *Соціологічний метод* застосовано в процесі анкетування, а також при узагальненні матеріалів вивчених кримінальних справ (проведено анкетування суддів, прокурорів, слідчих Харківської, Херсонської, Сумської та Миколаївської областей, а також понад 40 засуджених за вчинення зазначених злочинів, які відбувають (відбували) покарання у виправно-трудовах колоніях-поселеннях, колоніях загального, посиленого або суворого режимів).

Емпіричну базу склали вивчення й аналіз 132 кримінальних справ, розглянутих судами областей України за статтями 94, 95, 103 КК 1960 р., статтями 115, 116, 123 чинного КК. Крім цього, використовувалися статистичні звіти й довідки Головного управління МВС України, Генеральної прокуратури України, Міністерства юстиції України.

Науково-теоретичним підґрунтям для виконання дисертаційного дослідження послужили праці вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені загальним проблемам кримінального права, кримінальній відповідальності за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, загальній теорії права, історії держави і права України, психології, кримінально-процесуального права, криміналістики, інших галузей права.

Наукова новизна дослідження. Дисертація є першим в Україні спеціальним комплексним монографічним дослідженням проблем кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені у стані сильного душевного хвилювання, що дало змогу сформулювати нові наукові положення, які запропоновані автором особисто:

1. Уперше з моменту прийняття нового КК обґрунтовується необхідність у його статтях 116, 123 термін „сильне душевне хвилювання” замінити на „фізіологічний афект”. Висновок базується на тому, що поняття „сильне душевне хвилювання” і „фізіологічний афект” співвідносяться як за-

гальне і часткове. „Сильне душевне хвилювання” окрім фізіологічного афекту охоплює інші схожі з ним емоційні стани (транс, фрустрація, емоційне збудження або напруга тощо), які не відносяться до останнього. Доводиться, що суттєве зниження кримінальної відповідальності за умисне вбивство й тяжке тілесне ушкодження, передбачені статтями 116, 123 КК, має місце лише за умови перебування винного під час учинення зазначених діянь у стані фізіологічного афекту.

2. Уперше робиться висновок, що в разі заподіяння умисного вбивства або тяжкого тілесного ушкодження в стані сильного душевного хвилювання, який не досягає за своєю природою стану фізіологічного афекту, кримінальна відповідальність особи за статтями 116, 123 КК виключається і повинна наставати на загальних підставах, але з обов'язковим урахуванням обставини, зазначеної у п.7 ч.1 ст. 66 КК.

3. Уперше в українській кримінально-правовій науці робиться висновок про надмірність закріплення в диспозиціях статей 116, 123 КК такої ознаки, як раптовість, оскільки вона повністю охоплюється поняттям „фізіологічний афект”.

4. Уперше в доктрині кримінального права України пропонується розширити перелік обставин, які є підставами виникнення стану фізіологічного афекту: передбачити в диспозиціях статей 116, 123 КК крім протизаконного насильства, тяжкої образи й систематичного знущання (а) „інші неправомірні дії з боку потерпілого”, й (б) „аморальні дії з боку потерпілого”.

5. Уперше вноситься пропозиція у статтях 116, 123 КК термін „тяжка образа” замінити терміном „образа”, під якою слід розуміти умисне приниження честі й гідності особи, виражене в будь-якій формі.

6. Обґрунтовується висновок про те, що в юридичному значенні поняття „насильство” слід розглядати тільки як протизаконне. У зв'язку з цим є надмірною вказівка в диспозиціях статей 116, 123 КК на „протизаконність” насильства, бо само поняття „насильство” вже містить у собі цю ознаку.

7. Одержало подальшого розвитку твердження, що розрив у часі між неправомірними діями потерпілого й реалізацією умислу на вбивство або заподіяння тяжких тілесних ушкоджень може мати місце і в тих випадках, коли цей розрив зумовлено накопиченням негативних емоцій з боку винного, який знаходиться у стані фізіологічного афекту.

8. Уперше пропонується передбачити в ст. 123 КК кримінальну відповідальність особи за заподіяння тяжкого тілесного ушкодження в стані фізіологічного афекту, що виник внаслідок систематичного знущання з боку потерпілого.

9. Уперше доводиться, що встановлення кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ст. 116 КК, особою віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років не відповідає існуючим у теорії кримінального права принципам установлення за вчинення окремих злочинів зниженого віку кримінальної відповідальності. На підставі цього рекомендується вилучити ст. 116

КК з передбаченого ч.2 ст. 22 КК переліку злочинів, за які підлягають відповідальності особи віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років.

10. Уперше здійснено спробу теоретично обґрунтувати виключення кримінальної відповідальності за заподіяння побоїв, умисного легкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження, а також у разі заподіяння через необережність середньої тяжкості, тяжкого тілесного ушкодження або смерті потерпілому в стані фізіологічного афекту.

11. Наведено додаткові аргументи на користь висновку, що під вбивством у кримінальному праві України слід розуміти тільки умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. На підставі цього з метою вдосконалення законодавчої техніки викладення статей 115-118 КК запропоновано вилучити з назв і диспозицій цих статей слово „умисне”, за винятком ч.1 ст. 115 КК. Діяння, передбачені ст. 119 КК, необхідно визначити як заподіяння смерті іншій людині через необережність. У зв'язку з цим сформульовано нову редакцію ст. 119 КК.

12. Запропоновано нову редакцію статей 116 і 123 КК України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні висновки й рекомендації можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій сфері – для подальшої розробки теоретичних і прикладних проблем кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я особи, в тому числі вчинені в стані сильного душевного хвилювання;

- у правотворчості – внесені окремі пропозиції по вдосконаленню кримінального законодавства щодо відповідальності за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання;

- у правозастосуванні – при розв'язанні конкретних проблем кваліфікації злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК, у слідчо-прокурорській і судовій практиці;

- у навчальному процесі: а) для викладання курсу Особливої частини кримінального права, зокрема, теми „Злочини проти життя та здоров'я особи); б) підготовки навчальних посібників і підручників; в) у науково-дослідницькій роботі студентів і курсантів; г) для підвищення рівня юридичної підготовки працівників правоохоронних органів.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на науково-практичних конференціях: а) ад'юнктів і магістрантів (м. Харків, Університет внутрішніх справ, 14 квітня 2000 р.); б) ад'юнктів і слухачів магістратури (м. Харків, Національний університет внутрішніх справ, 13 квітня 2001 р.); в) „Новий Кримінальний кодекс України: проблеми впровадження” (м. Харків, Національний університет внутрішніх справ, 25 червня 2001 р.); г) „Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи” (м. Харків, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, Інститут вивчення проблем злочинності Академії правових наук України, 22-23 квітня 2004 р.).

Дисертація обговорена на засіданнях кафедри кримінального права і кримінології Національного університету внутрішніх справ, використовується у навчальному процесі при викладанні дисертантом курсу „Кримінальне право України. Частина Особлива”.

Публікації. Основні положення дослідження викладені дисертантом у підготовлених одноособово 5-ти статтях у фахових наукових виданнях України та Російської Федерації, а також у тезах доповіді на конференції.

Структура дисертації. Відповідно до мети й завдань дослідження, його об'єкта і предмета дисертація складається зі вступу, 4-х розділів, які містять 5 підрозділів, висновків, списку використаної літератури (257 найменувань). Повний обсяг її становить 200 сторінок, обсяг основного тексту - 181 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету й завдання, сформульовано положення, що виносяться на захист, зазначено його теоретичне і практичне значення й наукова новизна, дається інформація про апробацію отриманих результатів.

У першому розділі **„Характеристика об'єкта умисного вбивства, тяжкого тілесного ушкодження, вчинених у стані сильного душевного хвилювання”** розглядаються загальний об'єкт злочинів, родовий і безпосередній об'єкт посягань на життя і здоров'я особи, дається кримінологічна характеристика особи потерпілого від злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК. Проводиться детальний аналіз існуючих у теорії кримінального права позицій щодо визначення об'єкта злочину, що дозволило авторові зробити висновок, що опрацьована наукою кримінального права теорія суспільних відносин як об'єкта злочину є найпереконливішою, а тому визначаючи об'єкт посягань на життя і здоров'я особи, вчинених у стані сильного душевного хвилювання, слід спиратися саме на цю теорію.

Залежно від розуміння загального об'єкта злочину існує декілька напрямків з'ясування родового об'єкта злочинів проти життя і здоров'я особи, одним із яких є визнання вченими-криміналістами родовим об'єктом досліджуваних злочинів людину як біологічну істоту, її життя і здоров'я. Прихильники іншої точки зору вважають, що таким родовим об'єктом слід визнавати тільки особистість, її життя та здоров'я. Без підтримки жодної позиції, обґрунтовується думка, згідно з якою родовим об'єктом злочинів проти життя і здоров'я особи необхідно визнавати суспільні відносини, які, у свою чергу, забезпечують саме людині життя та здоров'я.

Ґрунтуючись на цій позиції, можна стверджувати, що безпосереднім об'єктом злочинів проти життя особи, в тому числі передбаченого ст. 116 КК, є суспільні відносини, що забезпечують таке невід'ємне благо людині, як життя, а безпосереднім об'єктом злочинів проти здоров'я особи, у то-

му числі передбаченого ст. 123 КК, є суспільні відносини, що забезпечують невід'ємне благо людини – здоров'я.

Питання про безпосередній об'єкт злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК, вирішується шляхом дослідження всіх структурних елементів суспільних відносин (їх суб'єктів, предмета й соціального зв'язку). При цьому суб'єктами суспільних відносин, які виступають об'єктом розглядуваних злочинів, є фізичні особи - особа, яка посягає на життя і здоров'я людини, і потерпіла особа. Обґрунтовується точка зору, згідно з якою предметом суспільних відносин, на які безпосередньо здійснюються посягання, є невід'ємні блага людини - життя або здоров'я, з приводу яких виникають і існують відносини, охоронювані кримінальним законом. При умисному вбивстві, вчиненому в стані сильного душевного хвилювання, предметом останніх є життя людини, у той же час при умисному заподіянні тяжкого тілесного ушкодження, вчиненому в такому стані, – її здоров'я. Зміст соціального зв'язку між суб'єктами суспільних відносин при умисному вбивстві або умисному тяжкому тілесному ушкодженні, вчинених у стані сильного душевного хвилювання, полягає, з одного боку, в забезпеченні існування життя і здоров'я будь-якої фізичної особи, а також у нейтралізації можливості вражаючого впливу на людей, з іншого - у дотриманні фізичною особою міри дозволеної поведінки, встановленої суспільством.

Автор підтримує думку тих учених, які вважають, що початковим моментом людського життя як об'єкта кримінально-правової охорони є початок фізіологічних пологів. Стосовно складів злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК, питання про визнання початкового моменту людського життя є зайвим. Це пояснюється тим, що в будь-якому випадку потерпілим від названих суспільно небезпечних посягань не може бути новонароджений, бо з боку останнього не можуть бути такі дії, як протизаконне насильство, тяжка образа, систематичне знущання.

Вивчається також характеристика особи потерпілого від умисного вбивства або тяжкого тілесного ушкодження, вчинених у стані сильного душевного хвилювання. Аналіз матеріалів 132 кримінальних справ цієї категорії злочинів показав: якщо винний учиняє посягання в незвичайних умовах конфліктної ситуації і в стані сильного душевного хвилювання, його дії нібито змушені, дії ж потерпілого, навпаки, протікають у відносно спокійній обстановці, що не перешкоджає його вільному волевиявленню, а тому мають зловмисний і провокаційний характер.

Розглядаються погляди на мінімальний вік особи, потерпілої від посягань на її життя і здоров'я, вчинених у стані сильного душевного хвилювання. Дисертант вважає, що нею може бути лише особа, яка має рівень розумового розвитку, що дозволяє повною мірою усвідомлювати соціальну значущість і протиправність вчинюваного нею діяння. Вирішується це питання в кожному конкретному випадку окремо, шляхом використання спеціальних методів, розроблених дитячою психологією і психіатрією.

Розділ другий „Умисне вбивство, тяжке тілесне ушкодження, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, – характеристика об’єктивної сторони складів злочину” має два підрозділи. У підрозділі 2.1. „Загальна характеристика об’єктивної сторони злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК” аналізуються обов’язкові й факультативні ознаки об’єктивної сторони посягань на життя і здоров’я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання. Злочини, передбачені статтями 116, 123 КК, належать до злочинів із матеріальним складом. У зв’язку з цим обов’язковими ознаками їх об’єктивної сторони є суспільно небезпечне діяння, суспільно небезпечні наслідки і причинний зв’язок між суспільно небезпечним діянням і наслідками, а також час і певна обстановка, яку становить провокуюча поведінка з боку потерпілого. Їх факультативні ознаки охоплюють (а) місце, (б) засоби і (в) спосіб учинення злочину.

При аналізі суспільно небезпечного діяння як обов’язкової ознаки об’єктивної сторони злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК, встановлено, що ця ознака виражається лише у формі дій, які носять фізичний характер.

Суспільно небезпечні наслідки розглядуваних злочинів належать до матеріальних і виступають у вигляді настання смерті потерпілого (ст. 116 КК) або тяжкого тілесного ушкодження (ст. 123 КК).

Наводяться аргументи, що для кримінальної відповідальності за статтями 116, 123 КК необхідно встановити, що суспільно небезпечні наслідки у вигляді смерті або тяжкого тілесного ушкодження знаходяться в необхідному причинному зв’язку з суспільно небезпечною дією у вигляді заподіяння смерті чи тяжкого тілесного ушкодження, вчиненою особою, яка перебуває в стані сильного душевного хвилювання.

Що стосується часу вчинення злочину як обов’язкової ознаки об’єктивної сторони досліджуваних злочинів, то встановлено, що останні можуть бути вчинені, лише коли винний, перебуваючи у стані сильного душевного хвилювання, заподіює потерпілому тяжке тілесне ушкодження або смерть. У тих же випадках, коли ці злочини були вчинені вже після того, коли стан сильного душевного хвилювання у винного пройшов, дії винного слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 115 або ст. 121 КК.

Аналіз судової практики показав, що засоби вчинення злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК, винними особами спеціально не пристосовуються, а використовуються, в основному предмети побутового призначення (кухонні ножі, сокири, пляшки тощо).

У підрозділі також з’ясовується комплекс питань, пов’язаних зі встановленням меж кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочини проти життя і здоров’я людини в стані сильного душевного хвилювання. Здійснено спробу теоретично обґрунтувати висновок, що за заподіяння побоїв, умисного легкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження у стані сильного душевного хвилювання кримінальна відповідальність не настає.

У підрозділі 2.2. „Обстановка вчинення злочинів, вчинених у стані сильного душевного хвилювання” визначена як конкретні об’єктивно-предметні умови, що виявляються у віктимній поведінці потерпілого. Вона проявляється у його протиправних діях - у протизаконному насильстві, систематичному знуцанні чи в тяжкій образі. Ці дії є підставою виникнення стану сильного душевного хвилювання, мають протиправний характер, а також повинні бути спрямовані проти винного чи інших осіб. Розглядувані злочини можуть бути вчинені, лише коли винний, перебуваючи в стані сильного душевного хвилювання, заподіює потерпілому тяжке тілесне ушкодження або смерть.

Наводиться аргументований висновок, що в юридичному значенні поняття „наси́льство” необхідно розглядати тільки як протизаконне. У зв’язку з цим наголошується на надмірній указівці в нормах статей 116, 123 КК на „протизаконність” насильства, тому що сам термін „наси́льство” вже містить у собі цю ознаку. Під насильством мається на увазі як фізичний, так і психічний вплив на людину. Фізичне насильство – це будь-який фізичний вплив на людину, що може спричинити біль, тілесні ушкодження або смерть. До нього можна віднести: побої, заподіяння тілесних ушкоджень, позбавлення або обмеження волі, вбивство, зв’язування, зґвалтування, викрадення людини тощо. Психічне насильство – це вчинений у будь-якій формі поза (або проти) волі та свідомості потерпілого протиправний психічний вплив на нього. Цей вид насильства охоплює погрози: завдати фізичної шкоди (вбивством, тілесним ушкодженням тощо), заподіяти майнову шкоду (знищенням або пошкодженням майна), нанести моральну шкоду (розповсюдженням відомостей, що ганьблять особу або його родичів, та ін.). Під насильством стосовно досліджуваних злочинів необхідно розуміти протизаконний вплив на людину, який здійснюється поза (або проти) її волі і який здатен заподіяти їй органічну, фізіологічну або психічну травму, а також обмежити свободу її волевиявлення або дій.

Установлено, що правова література не містить точної дефініції поняття „тяжка образа”, бо воно є цілком оціночним. Для його визначення достатньо, щоб було встановлено приниження людської гідності й честі незалежно від форми його вираження. Форма вираження образи, тобто яким чином вона відбулася - письмово, усно, шляхом конклюдентних дій тощо, значення не повинно мати. Пропонується в диспозиціях статей 116, 123 КК відмовитися від категорії „тяжка образа” й замінити її терміном „образи”, під якою слід розуміти умисне приниження честі й гідності особи, виражене в будь-якій формі.

Звертається особлива увага на одне з дискусійних питань щодо визнання подружньої зради як тяжкої образи, яка часто лежить в основі виникнення стану сильного душевного хвилювання. Дисертантом проведено анкетування 102 працівників правоохоронних органів (суддів, прокурорів, слідчих) Харківської, Сумської, Миколаївської, Херсонської областей. 21,7 % респондентів зазначили, що при розгляді справ про злочини, передбачені статтями 116, 123 КК, факт подружньої зради в усіх випадках варто розглядати як тяжку образу, 30,4 % анкетованих вважають, що цей

факт взагалі не можна розглядати як тяжку образу взагалі, і 47,8 % працівників відзначили, що цей факт повинен розглядатися як тяжка образа з боку потерпілого не в усіх випадках, бо його оцінка залежить від конкретних обставин, що й устанавлюються при розгляді справи. З урахуванням викладеного можна зробити висновок, що факт подружньої зради можна вважати тяжкою образою, але лише в тому разі, якщо остання супроводжується умисним приниженням честі й гідності винного, вираженим у будь-якій формі. В інших випадках подружню зраду належить розглядати як аморальні дії.

Більшість респондентів (65,2 %) переконані, що норми кримінального закону, які передбачають відповідальність за злочини, вчинені у стані сильного душевного хвилювання, потребують розширення переліку обставин, які призводять винного до стану афекту. Зазначене допоможе (а) усунути труднощі, що виникають при провадженні кримінальних справ цієї категорії, і (б) сприятиме більш чіткій і правильній кримінально-правовій оцінці дій винних осіб. Цим пояснюється пропозиція розширити коло обставин, що викликають у винного стан сильного душевного хвилювання, у якому він вчиняє посягання на життя і здоров'я особи, доповнивши його такою обставиною, як „аморальні дії потерпілого”. Аморальними мають визнаватися будь-які діяння, що суперечать пануючим у суспільстві нормам моралі. До аморальних дій можна віднести сексуальні домагання, обман, зрадництво, моральну нечистоплотність (нерозбірливість у зв'язках, відносинах) тощо. Важливим моментом є те, щоб ці діяння викликали стан сильного душевного хвилювання у винної особи при вчиненні злочину, передбаченого ст. 116 або 123 КК.

Під поняттям „систематичне знущання” (ст. 116 КК) мається на увазі вчинення певних дій (понад тричі), що багаторазово супроводжуються умисним заподіянням потерпілому психічних або моральних страждань з приниженням людської гідності незалежно від форми їх здійснення. Пропонується передбачити в ст. 123 КК кримінальну відповідальність за заподіяння умисного тяжкого тілесного ушкодження в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло не лише внаслідок протизаконного насильства чи тяжкої образи, а й внаслідок систематичного знущання з боку потерпілого.

Підсумовуючи викладене, автор стверджує, що норми, які передбачають відповідальність за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, потребують розширення обставин, які мають місце з боку потерпілого, і вважає за доцільне у статтях 116, 123 КК передбачити таку обставину, як “інші протиправні дії з боку потерпілого”. Під останніми потрібно розуміти діяння, як ті, що передбачені статтями КК, але не підпадають під ознаки насильства, знущання й образи, так і не передбачені ними, але пов'язані з порушенням вимог норм інших галузей права. Підстави виникнення стану сильного душевного хвилювання (насильство, образа, систематичне знущання, аморальні або інші протиправні дії з боку потерпілого) можуть бути спрямовані не тільки на винного або його близьких, а й на будь-яких інших осіб. При цьому дії

винного повинні кваліфікуватися за статтями, що передбачають кримінальну відповідальність за вказані злочини.

Розділ третій **„Умисне вбивство, тяжке тілесне ушкодження, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, – характеристика суб’єктивної сторони складів злочину”** має три підрозділи. *Підрозділ 3.1. „Вина як ознака суб’єктивної сторони злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК”* присвячено аналізу обов’язкової ознаки суб’єктивної сторони розглядуваних злочинів. Цьому передував розгляд поняття „вбивство” за кримінальним правом України, під яким автор пропонує розуміти лише умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, а діяння, передбачене ст. 119 КК, – як заподіяння смерті іншій людині через необережність. На підставі цього рекомендовано нову редакцію ст. 119 КК. Посилаючись на родове визначення вбивства, дисертант вважає надмірним закріплення у складах злочинів (за статтями 115-118 КК), такої ознаки, як умисел, оскільки вона охоплюється поняттям „вбивство” (ч.1 ст. 115 КК), і пропонує внести зміни до КК, а саме: слово „умисне” вилучити з назви ст. 115, ч.2 ст. 115, а також із назв й диспозицій статей 116-118 КК.

Злочини, передбачені статтями 116, 123 КК, характеризуються лише умисною формою вини у вигляді прямого чи непрямого умислу. У випадках, коли посягання на життя і здоров’я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання, здійснюються через необережність, – кримінальної відповідальності не настає. Доводиться, що підставою для виключення кримінальної відповідальності за вказане діяння є недостатньо високий ступінь його суспільної небезпечності. Особа, яка вчиняє злочини, передбачені статтями 116, 123 КК, усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, тобто розуміє як фактичні його ознаки, так і соціальний характер, однак таке усвідомлення здійснюється не в повному обсязі (не повною мірою), і пояснюється тим, що винний при вчиненні злочину знаходиться у владі афективного подразника, при якому послаблюється контроль за власною поведінкою і здатність керувати своїми вчинками. При вчиненні зазначених злочинів, особа може передбачати як неминучість, так і можливість настання смерті або тяжкого тілесного ушкодження. При їх вчиненні з прямим умислом особа бажає настання смерті потерпілого або заподіяння йому тяжких тілесних ушкоджень, а в разі вчинення таких злочинів з непрямим умислом вона не бажає, але свідомо припускає настання зазначених наслідків. Умисел на вчинення злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК, залежно від спрямованості й ступеня конкретизації бажаних наслідків може бути як невизначеним (неконкретизованим), так і (в окремих випадках) визначеним (конкретизованим).

За часом виникнення і формування умисел у злочинах, вчинених у стані сильного душевного хвилювання, є раптово виниклим. Момент його реалізації повинен мати місце тільки після виникнення стану сильного душевного хвилювання, але до його завершення. Розрив у часі між неправомірними діями потерпілого й реалізацією умислу на вбивство або заподіяння тяжких тілесних ушко-

джені може бути в тих випадках, коли цей розрив був обумовлений нагромадженням негативних емоцій з боку винного, який знаходиться в стані сильного душевного хвилювання.

Підрозділ 3.2. „Сильне душевне хвилювання – обов’язкова ознака злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК” присвячено одному з найважливіших питань дослідження – з’ясуванню поняття „сильне душевне хвилювання”. У кримінальному праві воно тлумачиться вченими-криміналістами по-різному. Автор не підтримує точку зору тих, хто вважає, що стан сильного душевного хвилювання треба вважати мотивом злочину, й солідарний з науковцями, які сильне душевне хвилювання розглядають як емоцію й визнають самостійною ознакою суб’єктивної сторони посягань на життя і здоров’я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання.

Аналіз матеріалів судової практики показав, що майже в усіх випадках поняття „сильне душевне хвилювання” і „фізіологічний афект” правниками ототожнюються. Характеризуючи ці категорії з точки зору кримінально-правової і психологічної наук, дисертант дійшов висновку, що вони не тотожні. Поняття „сильне душевне хвилювання” відбиває кількісну характеристику емоційної реакції й має оціночний характер. Афект же – це емоційний процес, що має свою специфіку й динаміку, якісно відмінний від будь-якого душевного хвилювання, у тому числі й сильного. У зв’язку з цим ці поняття можна розглядати як загальне і часткове. До сильного душевного хвилювання відносять не тільки різного роду афекти, а й інші емоційні стани, які виникли в результаті провокуючих дій з боку потерпілого і які не досягають стану афекту. Дисертант вважає, що у випадку, коли винний перебуває в емоційному стані, який не належить до фізіологічного афекту, але охоплюється поняттям „сильне душевне хвилювання”, кримінальна відповідальність за вчинення розглядуваних посягань повинна наставати на загальних підставах, але з урахуванням п.7 ч.1 ст. 66 КК.

Для кримінальної відповідальності за статтями 116, 123 КК необхідно обов’язково встановити, що винний під час вчинення злочину знаходився у стані фізіологічного афекту. Патологічний афект обумовлює неосудність особи і тим самим виключає кримінальну відповідальність. На підставі цього пропонується в нормах, передбачених цими статтями, термін „сильне душевне хвилювання” замінити терміном „фізіологічний афект”, який є широко відомим у психологічній науці й повністю відповідає кримінально-правовим потребам. Посягання, вчинені в стані фізіологічного афекту, належить відносити до злочинів із привілейованими складами внаслідок як віктимної поведінки потерпілого, так і перебування винного в такому стані. З’ясовано, що причинами виникнення афекту є: а) провокуюча поведінка з боку потерпілого; б) внутрішні умови, що впливають на стан фізіологічного афекту (афектогенна ситуація; вікові й особистісні риси; властивості нервової системи; чинники, що тимчасово послаблюють організм); в) похідні чинники (спогади про неправомірну поведінку потерпілого; одержання інформації про раніше вчинений злочин; усвідомлення результатів неправомірної поведінки потерпілого).

Наводяться аргументи щодо надмірності вирізнення у статтях 116, 123 КК такої ознаки як раптовість, оскільки вона повністю охоплюється поняттям „фізіологічний афект”.

У підрозділі 3.3. „Факультативні ознаки суб’єктивної сторони умисного вбивства, тяжкого тілесного ушкодження, вчинених у стані сильного душевного хвилювання” розглядаються мотив і мета посягань на життя і здоров’я особи, вчинених у стані сильного душевного хвилювання. Значна увага приділяється мотиваційному процесу при вчиненні зазначених злочинів, як-то: актуалізація потреби, формування мотиву, негайна його реалізація, неможливість корегування власних дій з огляду на зміну зовнішньої проблемної ситуації. Робиться висновок, що при вчиненні злочинів у стані сильного душевного хвилювання потреба особи виявляється в емоційній розрядці, яка на переконання винного має єдиний спосіб для виходу із ситуації, створеної потерпілою особою. До потреби тісно примикає потяг, тобто важко-регульовані, емоційно виражені прагнення в основному органічного (біологічного) характеру. У даному випадку такий потяг близький до агресії. Мотив злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК, становить складне явище, при якому поряд з помстою стоять ознаки таких типових мотивів, як ревності, встановлення справедливості, захист честі й гідності тощо.

Певна увага приділяється дослідженню конкретної життєвої ситуації, яка провокує злочин, стає придатним приводом для вчинення суб’єктом неправомірних дій щодо потерпілого, як її учасника. Установлено, що стан сильного душевного хвилювання виникає у відповідь на події, що вже відбулися, у зв’язку з чим в основу такого стану покладено внутрішній конфлікт, який переживає людина, породжений суперечністю або між його потягами, прагненнями, бажаннями, або між вимогами, що ставляться перед людиною (або вона сама пред’являє їх собі), і можливостями виконати їх.

Мету розглядуваних злочинів можна охарактеризувати як прагнення винного досягти афективної розрядки шляхом заподіяння шкоди потерпілому, дії якого є зовнішнім подразником. Крім того, акцентується увага на тому, що мета у цих злочинах має місце завжди, але не завжди вона є суспільно небезпечною.

У четвертому розділі „Характеристика суб’єкта умисного вбивства, тяжкого тілесного ушкодження, вчинені у стані сильного душевного хвилювання” докладно аналізуються ознаки суб’єкта злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК. Ним згідно зі ст. 18 КК є фізична особа, осудна, яка досягала віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Наводяться аргументи про недоцільність визнання суб’єктом злочину, передбаченого ст. 116 КК, неповнолітніх віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років. За результатами проведеного дисертантом соціологічного дослідження не виявлено жодного випадку вчинення особою віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років злочину, передбаченого цією статтею, у зв’язку з чим не можна констатувати факту значної поширеності даних злочинів серед цієї категорії осіб. Доведено, що не в усіх випад-

ках рівень розумового розвитку особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, дозволяє їй усвідомлювати суспільну небезпеку зазначених злочинів саме через стан сильного душевного хвилювання. З урахуванням цього робиться висновок про необхідність підвищення мінімального віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за злочин, передбачений ст. 116 КК, до шістнадцяти років. Запропоновано вилучити ст. 116 КК з передбаченого ч. 2 ст. 22 КК переліку злочинів, за які встановлено відповідальність осіб віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років.

Автором не підтримується точка зору тих учених-криміналістів, які вважають, що вчиняти злочин у стані сильного душевного хвилювання може лише обмежено осудна особа. Аргументується висновок, що про останню можна вести мову лише в тих випадках, якщо ця особа страждає психічними аномаліями, які призвели її до нездатності повною мірою усвідомлювати свої дії і (або) керувати ними під час учинення злочину, передбаченого статтями 116, 123 КК.

Значна увага приділяється загальній характеристиці особистості особи, яка вчинила злочин у стані сильного душевного хвилювання. Розглядаються: а) соціально-демографічні ознаки; б) ознаки, що характеризують особистість особи, яка вчинила посягання і життя та здоров'я особи в стані сильного душевного хвилювання, в аспекті її освітнього рівня, знань тощо; в) індивідуально-психологічні особливості особистості цієї людини, г) психічні й біофізіологічні властивості.

У **Висновках** відзначено, що дослідження дозволило здійснити теоретичне узагальнення й запропонувати наукове вирішення завдання з'ясування змісту і правил застосування кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання. Сформульовано основні підсумки проведеного дослідження, викладено найсуттєвіші його результати. У зв'язку з цим пропонується:

- ст. 116 КК викласти в такій редакції:

„Стаття 116. *Вбивство, вчинене в стані фізіологічного афекту*

Вбивство, вчинене в стані фізіологічного афекту, що виник внаслідок насильства, систематичного знуцання, образи або інших протиправних чи аморальних дій з боку потерпілого, - карається...”

- ст. 123 КК викласти в наступній редакції:

„Стаття 123. *Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані фізіологічного афекту*

Умисне тяжке тілесне ушкодження, заподіяне в стані фізіологічного афекту, що виник внаслідок насильства, систематичного знуцання, образи або інших протиправних чи аморальних дій з боку потерпілого, - карається...”

- ст. 119 КК викласти в такій редакції:

„Стаття 119. *Заподіяння смерті через необережність*

1. Заподіяння смерті іншій людині через необережність, -

карається...

2. Заподіяння смерті через необережність двом або більше особам, - карається...”;

- У назві статті 115 КК, ч.2 ст. 115, а також статтях 117, 118 КК слово „умисне” виключити;

- Із переліку статей, передбачених ч.2 ст. 22 КК, у посиланні „(статті 115-117)” вилучити ст. 116.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Байлов А.В. Деякі проблеми кримінальної відповідальності за діяння, вчинені у стані сильного душевного хвилювання // Вісн. Ун-ту внутр. справ. – 2000. – Спецвипуск. – С.123-127.

2. Байлов А.В. Посягання на особу, що вчинені у стані фізіологічного афекту // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – 2001. – Спецвипуск. – С. 366-369.

3. Байлов А.В. Удосконалення кримінального законодавства щодо відповідальності за злочини проти життя та здоров'я особи, вчинені у стані сильного душевного хвилювання // Право і безпека. – 2002. - № 2. – С. 13-16.

4. Байлов А.В. Посягательства на личность в состоянии аффекта по УК РФ и УК Украины // Законность. – 2002. – № 8. – С. 40, 41.

5. Байлов А.В. Злочин вчинено у стані сильного душевного хвилювання...// Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ. – 2004. - № 28. – С. 37-40

6. Байлов А.В. Питання кваліфікації посягань на життя та здоров'я особи, що вчинені в стані сильного душевного хвилювання // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: Матер. наук.-практ. конф. [Харків] 22-23 квіт.2004 р. – К. – Х.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 78-80.

АНОТАЦІЇ

Байлов А.В. Кримінальна відповідальність за посягання на життя та здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання. – *Рукопис*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08. – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2005.

У дисертації здійснено спеціальне комплексне наукове дослідження проблем кримінальної відповідальності за посягання на життя і здоров'я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання за кримінальним правом України. Проаналізовано об'єктивні й суб'єктивні ознаки складів злочинів, передбачених статтями 116, 123 КК. З'ясовано поняття „сильне душевне хвилюван-

ня”, проводиться співвідношення понять „сильне душевне хвилювання” і „фізіологічний афект”, пропонується у статтях 116, 123 КК термін „сильне душевне хвилювання” замінити терміном „фізіологічний афект”. Досліджуються підстави та причини виникнення фізіологічного афекту. Охарактеризовано особистість потерпілого й особи, яка вчинила посягання на життя і здоров’я особи в стані сильного душевного хвилювання. На підставі отриманих результатів внесено науково обгрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення кримінального законодавства України, яке передбачає відповідальність за посягання на життя та здоров’я особи, вчинені в стані сильного душевного хвилювання.

Ключові слова: сильне душевне хвилювання, афект, фізіологічний афект, умисне вбивство, умисне тяжке тілесне ушкодження, кримінальна відповідальність.

Байлов А.В. Уголовная ответственность за посягательства на жизнь и здоровье личности, совершенные в состоянии сильного душевного волнения. – *Рукопись*.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08. – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2005.

Диссертация представляет собой специальное комплексное научное исследование проблем уголовной ответственности за посягательства на жизнь и здоровье личности, совершенные в состоянии сильного душевного волнения по уголовному праву Украины. Проанализированы объективные и субъективные признаки составов преступлений, предусмотренных статьями 116, 123 УК.

Обосновывается, что главная особенность посягательств на жизнь и здоровье личности, совершенных в состоянии сильного душевного волнения, заключается в том, что (а) преступлениям, совершенным в таком состоянии предшествует противоправное или аморальное поведение потерпевшего; (б) во время совершения данных преступлений виновный находится в состоянии сильного душевного волнения; (в) именно противоправное или аморальное поведение потерпевшего вызывает у виновного состояние сильного душевного волнения; (г) умысел совершить преступления, предусмотренные статьями 116, 123 УК, возникает у виновного и реализуется им в момент, когда он находится в состоянии сильного душевного волнения.

Аргументируется, что за причинение умышленного легкого или средней тяжести телесного повреждения либо причинение побоев в состоянии сильного душевного волнения уголовная ответственность не наступает.

Определены и проанализированы причины возникновения сильного душевного волнения, которыми являются: неправомерное поведение со стороны потерпевшего; внутренние условия, влияющие на состояние физиологического аффекта (аффектогенная ситуация, возрастные и личностные особенности, свойства нервной системы и пр.); исходные факторы (воспоминания о про-

воцирующем поведении потерпевшего, получение информации о ранее совершенном преступлении и т.д.).

В диссертационном исследовании раскрыты основания возникновения сильного душевного волнения. Предложено в исследуемых преступлениях выделить и законодательно закрепить следующие основания возникновения состояния сильного душевного волнения: насилие, оскорбление, систематическое издевательство, иные противоправные или аморальные действия со стороны потерпевшего.

Произведен анализ субъективных признаков преступлений, предусмотренных указанными статьями. Аргументируется необходимость в статьях 116, 123 УК термин “сильное душевное волнение” заменить термином “физиологический аффект”. Признано необоснованным установление пониженного возраста уголовной ответственности за исследуемые преступления.

В работе уделяется внимание криминологической характеристике личности потерпевшего и лица, совершившего преступления, предусмотренные статьями 116, 123 УК.

На основании полученных результатов внесены научно обоснованные предложения, направленные на усовершенствование уголовного законодательства Украины, которое предусматривает ответственность за посягательства на жизнь и здоровье личности, совершенные в состоянии сильного душевного волнения.

Ключевые слова: сильное душевное волнение, аффект, физиологический аффект, умышленное убийство, умышленное тяжкое телесное повреждение, уголовная ответственность.

Anton V. Baylov. Criminal responsibility for life and health impingement of a person committed in deep nervous emotion. – *Manuscript*.

Thesis for candidate of law degree. The speciality – 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Penitentiary Law. – The National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2005.

Special complex research of criminal responsibility for life health impingement of a person, committed in deep nervous emotion, based on the Criminal Code of Ukraine (CCU) is presented in this dissertation. Objective and subjective signs of types of crimes stipulated in articles 116 and 123 of the CCU have been analyzed. The notion of „deep nervous emotion” is determined, the correlation of „deep nervous emotion” and „physiological affect” is given; the term „deep nervous emotion” is suggested to substitute for „physiological affect” in articles 116 and 123 of the CCU. The basis and reasons of the origin of physiological affect are investigated. The personality of both a victim and a person, who committed life and health impingement of a person in deep nervous emotion has been characterized. Based on the received results, scientifically grounded propositions have been introduced and they are aimed at the perfection of the Criminal Legislation of Ukraine, which is responsible for life and health impingement of a person committed in deep nervous emotion.

Key words: deep nervous emotion, affect, physiological affect, criminal responsibility, life and health impingement of a person.